

Kinderen die samen op de wc blijven hangen of vragen hoe een baby uit de buik komt. Het past allemaal binnen hun seksuele ontwikkeling. Hoe ga je daar als professionele opvoeder mee om? En hoe werk je aan pedagogisch beleid hierover? Leidsters en leidinggevenden geven hun mening.

Het belang van pedagogisch beleid

De seksuele ontwikkeling van kinderen

Een leidster in de kinderopvang vindt op een middag tijdens het rustuurtje een driejarig meisje in haar bedje dat ritmisch met een knuffel tussen haar benen wrijft. Het kind heeft een rood hoofd. De leidster schrikt. Ze overwint haar impuls de deur weer 'ongezien' dicht te doen en legt een dekentje over het meisje heen.

Ingewikkelde onderwerpen

Kinderen hebben seksueel (getint) gedrag of stellen vragen over seks. Ook in de dagelijkse praktijk van de kinderopvang kun je te maken krijgen met allerlei aspecten van de seksuele ontwikkeling van kinderen. Die is heel breed. Kinderen zijn bijvoorbeeld bezig met de verschillen tussen jongens en meisjes, proberen allerlei schuttingtaal uit of willen meer weten over seksueel gedrag van volwassenen. Dat laatste overkwam Misá Lazovic, leider op de BSO, locatie Villa Parkzicht, stichting Doenja te Utrecht. Hij vóelde dat er iets was, toen drie meisjes rond de 8 jaar hem op het speelflein apart namen: 'En ja hoor, daar kwamen de vragen: "Heb je een vriendin en kus je haar wel eens?"' was eerst de vraag. Ik gaf daar bevestigend antwoord op. Maar ze gingen verder: "Kus je wel eens dáár (wijzend op de geslachtsdelen)?" Dat

vond ik het toch wat ver gaan. Ik heb lachend gezegd dat ik dáár geen antwoord op gaf.'

Seksualiteit is een ingewikkeld onderwerp. Het raakt jou, maar ook je collega's én ouders. Marion Janssen, competentie manager bij de BSO, regio Midden-Brabant, Kinderopvang Humanitas: 'De ene leidster reageert heel open op vragen, terwijl een ander dit heel moeilijk vindt. Zo is er op een van de locaties een meisje dat steeds van de trapleuning glijdt. We willen aan de ene kant vertellen dat zoiets fijn kan voelen, maar aan de andere kant verduidelijken dat ze het op een plek moet doen waar geen anderen bij zijn. Dat is best lastig, want de ene leidster zegt zoiets makkelijker dan de andere.'

Het is doodgewoon

De seksuele ontwikkeling hoort er gewoon bij. Verschillende instellingen vinden het belangrijk de seksuele ontwikkeling te begeleiden. Maar hoe doe je dat? Vaak is er wel een protocol seksueel misbruik in de instelling, maar geen pedagogisch beleid op het gebied van seksualiteit. 'Dat is jammer', vindt Daisy de Werd, leidster bij stichting IBOX te Utrecht. 'Seksualiteit is niet iets dat alleen in negatieve zin voorkomt, maar juist ook

Met een beleid kun je als kinderdagverblijf je grenzen aangeven

in positieve zin. Het is normaal dat kinderen die seksuele ontwikkeling hebben, dus het is belangrijk dat het bespreekbaar is. Er is nog veel onwetendheid rond de seksuele ontwikkeling bij leidsters en ouders.' Leonie Heutz, manager pedagogiek, Kinderopvang Humanitas: 'Seksualiteit is gewoon. Het hoort bij de ontwikkeling en je komt het tegen in je werk. Als leidster ben je opvoeder, dus het is je taak dit te begeleiden. Je rol als opvoeder is best groot. Een leidster kan een masturberende peuter negeren, maar ook dát heeft invloed op het kind.'

Praten is het begin

Het team van IBOX volgde een workshop over kinderen en seksualiteit. De Werd: 'Het was een start om er samen over te praten: leidsters onderling en leidsters met ouders. Ook ouders zijn zowel positief als negatief. Er zijn ouders die het raar of moeilijk vinden om over kinderen en seksualiteit te praten, maar ook ouders die het zinvol vinden om er aandacht aan te besteden. Ik vind het belangrijk dat iedereen eerst kennis heeft van de seksuele ontwikkeling. Vervolgens is het van belang dat je ervoor openstaat door er met elkaar over te praten. Maar ook het benoemen van de geslachtsorganen van meisjes en jongens is belangrijk.' Praten is dus een begin. Maar daarnaast is het essentieel om op een gegeven moment pedagogisch beleid over de seksuele ontwikkeling op papier te zetten. Heutz: 'Als je beleid over seksuele ontwikkeling op papier staat, is het bespreekbaar en voorkom je juist dat negatieve situaties ontstaan, omdat je dan al veel eerder openlijk overlegt en ingrijpt.' Dat vindt ook De Werd: 'Met een beleid kun je als kinderdagverblijf je grenzen aangeven.'

Maak samen afspraken

Tien leidsters hebben bij wijze van spreken tien verschillende visies op seksualiteit. Hoe ontwikkel je dan een gezamenlijk beleid? De Werd: 'Het heeft te maken met wat je kinderen wil bieden. Voor mij is dat: het recht op een seksuele ontwikkeling, veiligheid, respect, de ontwikkeling niet afremmen. Daar geef je dan een praktische invulling aan.' Heutz: 'Wij willen kinderen laten opgroeien tot gezonde seksuele volwassenen, dat houdt in dat ze (later) oprecht kunnen genieten van seksualiteit en dat het niet iets schaamtevol is. Daarvoor moet je ze de mogelijkheid bieden te onderzoeken en te experimenteren, ook op seksueel vlak. De seksuele ontwikkeling kan goed worden beschreven op basis van onze pedagogische uitgangspunten. Ruimte betekent bijvoorbeeld dat kinderen praktisch de mogelijkheid hebben om zich te ontwikkelen, door binnen de inrichting op privacy en spelmateriaal te letten. Het gaat bijvoorbeeld

om afgeschermd speelhoeken, waar een dokterstas en verkleedkleden zijn. Maar het gaat ook om: zelf ervaringen op doen die de verantwoordelijkheid en zelfstandigheid van kinderen vergroten.' Heijen vult aan: 'Wij kwamen tot randvoorwaarden. Zo willen we kinderen een veilige plek bieden om die seksuele ontwikkeling ruimte te geven. De kinderen leven in een groep, dus je kijkt zowel naar individuele belangen als naar de groep als geheel. Verder gaat veiligheid over toezicht houden, bijvoorbeeld op het gebruik van internetsites. Daarnaast is de afspraak dat we er als team en met de ouders áltijd over moeten kunnen praten als er iets speelt.' Bij Kinderopvang Humanitas wordt per locatie gekeken hoe men het landelijk beleid concreet invult. Marion Janssen:

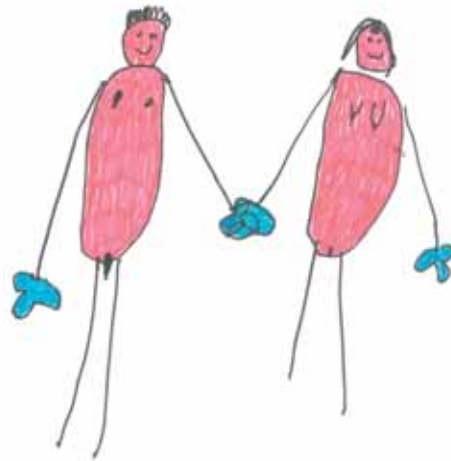
‘Op onze locatie hebben we gezamenlijk besloten dat we géén voorlichtingsfunctie hebben, dat ligt voor ons te gevoelig. We staan wel open voor de seksuele ontwikkeling. Als een kind bijvoorbeeld veel vragen over seksualiteit stelt, stimuleren we ouders hier iets mee te doen. Verder willen we kinderen respecteren door bijvoorbeeld geen kusjes af te dwingen als zij dat niet willen.’

Pedagogisch handelen

Hoe vertaal je die visie vervolgens in pedagogisch handelen? Betekent respect voor het kind bijvoorbeeld dat je het niet temperuurt als dit een klein drama oplevert? Toos Bakx, leidster bij BSO Villa 4kids, regio Noord-Brabant, Kinderopvang Humanitas: ‘Temperaturen heeft zeker met respect te maken. Dat doe je niet als een kind niet wil. Maar ook niet bij wat oudere kinderen, want dat is best intiem. Het is ook niet echt nodig: je ziet en voelt wel of een kind hoge koorts heeft.’ Heutz: ‘Respect komt terug in de manier waarop we rekening houden met de eigenheid en autonomie van kinderen en hun ouders. Dat houdt bijvoorbeeld in dat we in overeenstemming met elkaar handelen. We willen kinderen leren zichzelf en elkaar te respecteren, zodat ze zelfvertrouwen krijgen en mondig en weerbaar worden.’ Dit leidde voor Janssen op haar locaties weer tot concrete afspraken: ‘Als kinderen dokkertje spelen, gaat er géén broekje uit. Dat gaat over grenzen heen. Daarnaast mag er geen sprake zijn van gevaar, pijn of dwang. De kinderen mogen niet iets in gaatjes stoppen. Of langer dan vijf minuten gedrieën op de wc zitten. Daarmee willen we kinderen garanderen dat de seksuele ontwikkeling voor iedereen prettig en vrijwillig verloopt.’

Je visie en dan...

Op een gegeven moment staat een visie over kinderen en seksualiteit op papier. En dan? Dan moet je de ouders nog mee krijgen. Een moeilijke taak? In de praktijk kan het mee vallen. Bakx: ‘Wij geven niet echt actief voorlichting over seks. Maar we gaan wel eerlijk in op vragen

van kinderen of situaties die spelen. We zijn niet angstig dat ouders dat niet fijn vinden. Er waren laatst wat kinderen die met macht speelden: ze dwongen op de wc een ander kind zijn broekje uit te trekken. Ik heb toen met hen gepraat in de trant van dat je niet zo met elkaar omgaat. De ouders van die kinderen vonden het heel fijn dat ik het zo had opgelost. Er was heel veel openheid over en dat vind ik heel belangrijk.’ Heijen: ‘Toen wij een ouderavond organiseerden over de seksuele ontwikkeling, viel mij op dat ouders minder strenge normen bleken te hebben dan de leidsters. Ouders deden bijvoorbeeld helemaal niet moeilijk over ‘doktertje’ spelen, terwijl wij het best lastig vinden om te bepalen wat wel of niet kan in dat spel.’ Heijen merkt op dat mannelijke collega’s in het werk meer op hun hoede zijn: ‘Ik merk bijvoorbeeld dat zij wat bewuster opletten of zij al dan niet oudere meisjes op schoot nemen. Ze houden in hun achterhoofd rekening met de eventuele negatieve mening hierover van ouders. Maar meestal vinden de ouders het juist leuk, die mannen in de kinderopvang.’ •

Informatie

Over de auteur

Channah Zwiep verzorgt trainingen aan leidsters en ouders over kinderen en seksualiteit. Voor meer informatie: Pedagogisch projectbureau Kind&Zo: info@kind-enzo.nl

Informatie

Literatuur

- Harris, R.H. en M. Emberley, *Over baby's en zo en waar ze vandaan komen. Seksuele voorlichting voor kinderen tussen de zes en tien jaar* (1999). Haarlem: Gottmer.
- Schneider, S., *Kunnen pappa's ook kindjes krijgen? Eerste vragen over liefhebben en seksualiteit voor kleuters vanaf vier jaar* (2002). Aartselaar: Deltas-Zuidnederlandse Uitgeverij.
- Zwiep, C.S., *Kinderen en seksualiteit. Pedagogische begeleiding in de kinderopvang* (2005). Amsterdam: SWP.

